

Vangistus

*Väljavõte 2. üldaruandest,
publitseeritud 1992 aastal*

44. Sissejuhatuseks rõhutagem, et kinnipidamiskohtade külastamisel peab CPT uurima paljusid küsimusi. Loomulikult pööratakse erilist tähelepanu kinnipeetavate kaebustele, mis puudutavad nende väärkohtlemist vangla töötajate poolt. Väärkohtlemine võib toimuda mitut moodi, ei pruugi olla sihilik, vaid tuleneda korralduslikest puudujääkidest või ebapiisavatest ressurssidest. Seetõttu on üldine elukvaliteet kinnipidamisasutuses CPT jaoks väga oluline. Elukvaliteet sõltub suuresti sellest, milliseid tegevusi kinnipeetavatele võimaldatakse ja sellest, millised on kinnipeetavate ja vanglatöötajate suhted.

45. CPT jälgib hoolikalt kinnipidamisasutuse sisekliimat. Konstruktiiivsete suhete arendamine vastandina suhetele kinnipeetavate ja kinnipidamisasutuse personali konfrontatsioonile alandab pingeid, mis on omased igale vanglateskkonnale, vähendab märkimisväärselt vägivaldajuhtumite tõenäosust ja sellega seonduvat väärkohtlemist. Lühidalt öeldes soovib CPT näha suhtlemise ja hoolitsuse vaimsust, mis kaasneks kontrolli- ja vaoshoidmise meetmetega. Kinnipidamiskoha julgeoleku alahindamist välistades aitaks see kaasa soodsama sisekliima kujundamisele.

46. Ülerahvastatuse probleemil on CPT mandaadiga otsene seotus. Vanglas tehtaval korrektsioonitööl on vastupidine mõju, kui tohtlustada tuleb liigset hulka kinnipeetavaid; elukvaliteet langeb, vahel isegi väga palju. Ülerahvastatus vanglas või mõnes selle osas võib olla nii suur, et see on juba füüsiliselt ebainimlik või alandav.

47. Kinnipeetavate heaolu tagamisel on väga suur roll läbimõeldud tegevuskaval (töö, haridus, sport jne). See kehtib kõigi kinnipidamisasutuste kohta – olgu need, kus süüdimõistetud kannavad karistust või kus peetakse kinni eeluurimiseluseid. CPT on märganud, et tegevusvõimalused mitmes eeluurimisvanglas on väga piiratud. Kinnipidamisasutustes, kus kinnipeetavad pidevalt vahelduvad, ei ole režiimikohase tegevuse korraldamine sugugi lihtne. Seal ei tule kõne alla sellised individuaalse kohtlemise programmid nagu asutuses, kus hoitakse süüdimõistetuid. Siiski ei tohi jätta kinnipeetavaid oma lukustatud kongidesse nädalateks, või koguni kuudeks lihtsalt kiduma, olgu kambri olmeolud kui head tahes. CPT arvates peaksid eeluurimisvangid saama viibida osa päevast (8 tundi või isegi enam) väljaspool oma kambrit, kaasatuna mitmesugustesse sihipärastesse tegevustesse. Loomulikult peaks süüdimõistetute režiim olema veelgi soodsam.

48. Eraldi tuleks ära märkida sportimine vabas õhus. Nõue, et kinnipeetavad saaksid vähemalt ühe tunni päevas vabas õhus tegutseda, on laialdaselt omaks võetud. CPT rõhutab, et **eranditult kõigile kinnipeetavatele** (kaasa arvatud need, kelle puhul rakendatakse karistusena üksikvangistust) tuleb anda võimalus iga päev vabas õhus sportida. Enesestmõistetavalt peaksid spordirajatised olema piisavalt avarad ja võimalust mööda pakkuma varju halva ilma eest.

49. Inimliku keskkonna väga oluline komponent on ka püsiv võimalus korralike tualettruumide kasutamiseks ja hoolitsemine hügieeni eest.

CPT nendib, et talle ei meeldi mõne riigi praktika, kus kinnipeetavad ladustavad väljaheidet oma kambri ämbriks (mis teatud hetkel hakkab üle ääre ajama). Kambris peaks olema tualett (eelistatavalt kambri sanitaariosas) või tuleks liigse viivitusega ja igal ajal (ka öösel) kinnipeetavad vajaduse korral kambrist tualetti lubada.

Kinnipeetavatele peaks võimaldama oludele vastava pesemisvõimaluse. Samuti on soovitatav, et kambri oleks veevärk.

50. CPT-le teeb suurt muret ülerahvastatus, tegevusvaegus ning piiratud ligipääsuvõimalused tualett- ja pesemisruumidele samas kinnipidamiskohas. Nende kumulatiivne toime võib osutuda kinnipeetavatele äärmiselt kahjulikuks.

51. Samuti on kinnipeetavate jaoks väga tähtis kontakti säilitamine välismaailmaga. Eelkõige tuleb võtta meetmed, mis kindlustaksid nende suhtlemise oma perekonna ja lähemate sõpradega. Juhtprintsibiiks peaks olema välismaailmaga kontakteerumise edendamine. Piirangud, mida siin kehtestatakse, peaksid põhinema üksnes eriti tähtsatel julgeolekuhuvitel või ressursikaalutlustel.

CPT rõhutab, et on vaja paindlikult kohaldada külastusreegleid ja lubada *vis-à-vis* telefonikontakte neile kinnipeetavatele, kelle perekonnad elavad kaugel vahemaa taga (mille tõttu ei ole regulaarne külastamine teostatav). Näiteks võiks võimaldada külastusaja akumulereerimist või pakkuda soodsamaid võimalusi telefonikontaktideks oma perekonnaga.

52. Loomulikult jälgib CPT tähelepanelikult spetsiifilisi probleeme, mis võivad esile kerkida teatud liiki kinnipeetavate, näiteks naiste, noorukite ja välismaalaste puhul.

53. Teatud juhtudel võivad vanglatöötajad vägivaldsete kinnipeetavate ohjeldamiseks jõudu kasutada ja erandkorras võib tekkida vajadus füüsiliste tõkendite tarvituselevõtuks. Need on riskantsed olukorrad, millega võib kaasneda kinnipeetavate väärkohtlemine ja kus on vaja rakendada eritagatist.

Kinnipeetaval, kelle puhul on rakendatud ükskõik milliseid jõumeetmeid, peaks olema õigus kohesele meditsiinilisele läbivaatusele ja vajaduse korral arstiaabile. Seda tuleks teha väljaspool nende vanglatöötajate kuulse- ja soovitatavalt ka nägemisulatust, kes ei ole seotud tervishoiuga; uuringu tulemused (kaasa arvatud kõik kinnipeetava asjaomased kaebused ja arsti hinnang) peaksid olema vormikohaselt dokumenteeritud ja kinnipeetavale kättesaadavad. Neil harvadel juhtudel, kui on vaja füüsilisi tõkendeid, tuleks kinnipeetavat hoida pideva ja piisava järelevalve all. Tõkestusvahendite kasutamise peaks lõpetama esimesel võimalusel; neid ei tohiks kunagi rakendada karistusena ega nende kasutamist sel eesmärgil pikendada. Iga jõukasutusjuhtumi kohta tuleks pidada vastavat toimikut.

54. Tõhusad kaebe- ja kontrolliprotseduurid tagavad väärkohtlemise kindla tõkestamise vanglates. Kinnipeetavatel peaks olema võimalus kaebuste esitamiseks nii sees- kui väljaspool vanglasüsteemi, kaasa arvatud võimalus konfidentsiaalseks ligipääsuks pädevale võimuorganile. CPT peab eriti tähtsaks selleks volitatud sõltumatute isikute korrapäraseid külastusi kinnipidamisasutusse (nt külastuskomisjon või järelevalvekohtunik), kellel on õigus kuulata vangide kaebusi (ja vajaduse korral võtta vastavaid meetmeid) ning kontrollida kinnipidamiskoha valdusi. Muuhulgas võivad need külastused mängida olulist osa erimeelsuste lahendamisel vangla juhtkonna ja üksiku kinnipeetava vahel või juhtkonna ja kinnipeetavate vahel üldiselt.

55. Samuti on nii kinnipeetavate kui vangla töötajate huvides, et ametlikult kehtestataks selge distsiplinaarmenetlus ja et seda ka ellu viidaks; igasugused ebamäärasused selles vallas kätkevad eneses mitteametlike (ja kontrollimatute) süsteemide tekke ohtu. Distsiplinaarmenetlus peaks kinnipeetavatele tagama õiguse nende seletuse ära kuulamisele rikkumiste kohta, mida neid väidetakse olevat toime pannud, ja esitada vaideid kõrgemale organile ükskõik millise kohaldatud sanktsiooni vastu.

Kõrvuti formaalse distsiplinaarmenetlusega on ka muid põhjendeid, mille alusel võib kinnipeetavat tema tahte vastaselt eraldada teistest kinnipeetavatest distsipliini või turvalisuse kaalutlustel (nt asutuse sisekorra säilitamise huvides). Nende põhjenditega peaksid kaasnema tõhusad tagatised. Kui just turvalisusnõuded ei nõua teisiti¹, tuleks kinnipeetavat teavitada põhjustest, miks tema suhtes säärast meedet rakendati, talle tuleks anda võimalus esitada oma arvamus ja vaidlustada konkreetne meede pädeva organi ees.

56. CPT pöörab erilist tähelepanu kinnipeetavatele, keda ükskõik mis põhjusel (distsiplinaareesmärkidel; nende ohtlikkuse või probleemse käitumise tõttu; kriminaalmenetluse huvides; nende endi palvel) hoitakse tingimustes, mis on ligilähedased üksikvangistusele.

Proportsionaalsuse põhimõte nõuab, et juhtumi tehiolude ja üksikvangistuse kohaldamise vahel valitseks tasakaal, kuna selle rakendamisel võivad kinnipeetava jaoks olla väga kahjulikud tagajärjed. Teatud asjaoludel võib üksikvangistus olla võrdväärne ebainimliku ja alandava kohtlemisega; kõigil juhtudel peaks ükskõik millist üksikvangistuse vormi rakendama nii lühikese aja jooksul kui võimalik.

Eelnimetatud režiimi olgu sundkorras või kinnipeetava enda palvel kohaldamisel on oluline, et kui kinnipeetav või tema nimel kõnelev vanglaametnik ükskõik millal nõuab arsti, siis tuleb arst viivitamatult kohale kutsuda ja sooritada kinnipeetava meditsiiniline läbivaatus. Läbivaatuse tulemused, kus antakse ülevaade kinnipeetava füüsilisest ja vaimsest hetkeseisundist ning vajaduse korral prognoositakse ka jätkuva isolatsiooni tagajärgi, tuleks kirjaliku teatise kujul edastada pädevatele ametivõimudele.

57. CPT huvifääri kuulub ka probleemsete kinnipeetavate ümberpaigutamine. Teatud kinnipeetavatega on äärmiselt raske toime tulla, ja vahel võib osutuda vajalikuks nende üleviimine teise vanglasse. Kinnipeetava sage üleviimine ühest kinnipidamisasutusest teise võib kahjulikult mõjuda tema vaimsele ja füüsilisele tervisele. Lisaks on vangil raskusi kontaktide säilitamisel oma perekonna ja advokaadiga. Üldmõju, mida kinnipeetavale avaldavad järjestikused üleviimised, võib teatud asjaoludel olla võrdväärne ebainimliku ja alandava kohtlemisega.

¹ Hiljem on see nõue sõnastatud järgnevalt: kinnipeetavat tuleks kirjalikult teavitada põhjustest, miks tema suhtes säärast meedet rakendati (jälgides, et kirjeldatud põhjused ei sisaldaks detaile, mis on turvakaalutlustel kinnipeetava eest salastatud).